

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ
З ДИСЦИПЛІНИ
«ПІДПРИЄМНИЦЬКИЙ КАПІТАЛ В СИСТЕМІ
ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ СУСПІЛЬСТВА»
для здобувачів освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»
зі спеціальності 051 Економіка
усіх форм навчання

Черкаси
ЧДТУ
2020

Методичні рекомендації до виконання практичних завдань з дисципліни «Підприємницький капітал в системі економічного зростання суспільства» для здобувачів освітньо-наукового ступеня «доктор філософії» зі спеціальності 051 Економіка усіх форм навчання [Електронний ресурс] / [упоряд. : Р. В. Манн, В. Г. Мартінович]; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2020. – 22 с. – Назва з титульного екрана.

Упорядники: *д-р екон. наук, проф.* Манн Р. В.,
канд. екон. наук, ст. викладач Мартінович В. Г.

Рецензент *Фінагіна О. В., д-р екон. наук, проф.*

Викладено матеріали навчально-методичного характеру, наведено завдання з дисципліни «Підприємницький капітал в системі економічного зростання суспільства», подано вимоги щодо їх виконання, тематику рефератів та перелік рекомендованої літератури.

Для здобувачів освітньо-наукового ступеня «доктор філософії» зі спеціальності 051 Економіка усіх форм навчання.

УДК 658.14(07)

ЗМІСТ

Вступ	4
Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.....	5
Практичне заняття № 1. Теоретико-методологічні засади формування та відтворення підприємницького капіталу, сутність та складові елементи.....	7
Практичне заняття № 2. Національна та міжнародна моделі руху підприємницького капіталу.....	9
Практичне заняття № 3. Теорії та моделі економічного зростання (класична, кейнсіанська, неокласична та неокейнсіанська).....	11
Практичне заняття № 4. Теорія економічного розвитку Шумпетера. Модель Солоу.....	12
Практичне заняття № 5. «Золоте правило» економічного зростання ...	13
Практичне заняття № 6. Методи фінансової оцінки підприємницького капіталу та особливості їх впровадження	15
Практичне заняття № 7. Методологія оцінки інвестиційних проектів, заснованих на підприємницькому капіталі	18
Рекомендована література для підготовки до занять.....	21

ВСТУП

Розвиток діяльності підприємства визначається насамперед ефективністю управління капіталом. Зазвичай, і в теоретичних дослідженнях, і у практиці аналізу фінансово – господарської діяльності підприємства відправним об'єктом дослідження виступає процес виробничо-господарської діяльності, а капітал, його структура і вартість розглядаються – побічно, тобто прямому оцінюванню його ефективності і продуктивності відведено другорядну роль. Попри це, якраз капітал, його структура і вартість є об'єктивною основою результатів діяльності, оскільки дохід приносить використання капіталу, а не просто діяльність. На сьогодні фактично відсутні такі системні підходи до аналізу процесів формування та використання капіталу підприємства, які б у своїй концептуальній основі враховували його субстанцію як виразник синергетичної сили всього економічного потенціалу, зокрема і такого, що має інформаційну й ринкову природу.

На сьогодні відбувається зміщення пріоритетів в об'єктах та цільових установах системи управління капіталом підприємства. Якщо в економіці, що централізовано планувалась, свобода в маніпулюванні ресурсами, їх відшкодування була досить обмежена, а підприємства були поставлені в строгі рамки і не могли вибирати найбільш раціональну структуру ресурсів, то в ринковій економіці такі обмеження по суті не існують, а ефективне управління капіталом вимагає здійснення оптимізації ресурсного потенціалу підприємства. Управління капіталом базується на ідеї інтегрованого підходу, якому властива системна цілісність, що поєднує різнорідні складники процесу формування капіталу. Ця концепція полягає у всебічному і комплексному розгляді питань процесів виробництва і споживання, що є основою при стратегічному плануванні і прогнозуванні.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є система фінансово-економічних відносин, які виникають при мобілізації ресурсів для фінансування операційної та інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання та вибору найбільш ефективних шляхів інвестування коштів.

Мета навчальної дисципліни: формування сукупності знань та практичних навичок стосовно формування та ефективного використання капіталу підприємства на сучасному етапі.

Завдання навчальної дисципліни: ознайомлення з теоретичним базисом теорії формування та використання капіталу підприємства; розкриття сутності базових категорій теорії капіталу підприємства; визначення основних інструментів ефективного формування та використання капіталу підприємства.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Теоретико-методологічні засади формування та відтворення підприємницького капіталу, сутність та складові елементи

Сутність та категоріальний апарат «підприємницького капіталу». Теорії капіталу. Підходи до трактування сутності поняття «капітал». Основні характеристики категорії «капітал». Функції, джерела та класифікація підприємницького капіталу. Особливості ефективного використання капіталу підприємства як передумова забезпечення економічного зростання суспільства. Основні завдання управління капіталом підприємства. Структура механізму управління капіталом підприємства.

Тема 2. Національна та міжнародна моделі руху підприємницького капіталу

Основні етапи руху капіталу підприємства в процесі його кругообігу. Форми існування капіталу підприємства на різних етапах його кругообігу. Особливості управління формуванням капіталу підприємства. Теоретичні концепції структури капіталу. Характеристика міжнародних моделей руху підприємницького капіталу. Основні проблеми світової економіки: політичні, економічні, соціальні.

Тема 3. Теорії та моделі економічного зростання (класична, кейнсіанська, неокласична та неокейнсіанська)

Система факторів економічного зростання: теоретико-методологічний аспект. Класифікація факторів економічного зростання. Екзогенні та ендогенні фактори економічного зростання. Основні теорії економічного зростання: неокейнсіанство, неокласицизм, інституціоналізм. Неокласична модель економічного зростання Р. Солоу. Теорії економічного зростання та інвестиції у їх сучасний розвиток. Екстенсивний та інтенсивний типи економічного зростання. Особливості забезпечення економічного зростання України на сучасному етапі. Сучасний тип економічного зростання. Сучасна НТР.

Тема 4. Теорія економічного розвитку Шумпетера. Модель Солоу

Еволюція теоретичних підходів до інноваційного розвитку в економічній науці. Внесок світової економічної думки в теорію економічного розвитку. Інноваційні теорії економічного розвитку Кондратьєва та Шумпетера. Основні положення хвилеподібності теорії інновацій Кондратьєва. Інноваційна теорія економічного розвитку Шумпетера. Неошумпетерські погляди науковців на теорії економічного розвитку. Теорії Г. Менша, М. Фрідмена, Я. Ван Дейна. Золоте правило економічного розвитку Солоу.

Тема 5. «Золоте правило» економічного зростання

Сутність золотого правила економічного зростання підприємства. Різні варіації золотого правила економічного зростання підприємства. Альтернативні моделі економічного зростання підприємства. Недоліки сучасних моделей економічного зростання підприємства та особливості застосування даних моделей. Основні положення формування моделі економічного зростання підприємства.

Тема 6. Методи фінансової оцінки підприємницького капіталу та особливості їх впровадження

Основні підходи до оцінювання вартості джерел формування капіталу. Основні чинники, що впливають на вибір схеми фінансування і конкретних джерел формування капіталу створюваного підприємства. Визначення вартості елементів (джерел) позикового капіталу підприємства. Визначення вартості елементів (джерел) власного капіталу підприємства. Механізм управління структурою капіталу на основі фінансового левериджу. Складові фінансового левериджу.

Тема 7. Методологія оцінки інвестиційних проектів, заснованих на підприємницькому капіталі

Особливості розробки інвестиційних проектів. Етапи інвестиційного проектування. Особливості здійснення політики формування власних фінансових ресурсів. Форми існування власного капіталу на діючому підприємстві. Форми і джерела функціонування власних фінансових ресурсів. Етапи управління залученням позикового капіталу. Основні цілі залучення позикових засобів підприємствами. Характеристика основних методів та підходів до оцінки інвестиційних проектів. Ієрархія підходів до обґрунтування інвестиційних рішень.

ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Теоретико-методологічні засади формування та відтворення підприємницького капіталу, сутність та складові елементи

1. Сутність та категоріальний апарат «підприємницький капітал».
2. Функції, джерела та класифікація підприємницького капіталу.
3. Особливості ефективного використання капіталу підприємства як передумова забезпечення економічного зростання суспільства.

Мета та завдання заняття:

Метою є: поглиблення та закріплення знань стосовно теоретичних засад формування та відтворення підприємницького капіталу.

Завдання: характеристика економічної сутності та категоріального апарату «підприємницький капітал»; дослідження функцій, джерел та класифікації підприємницького капіталу; поглиблення теоретичних знань щодо особливостей ефективного використання капіталу підприємства як передумова забезпечення економічного зростання суспільства.

Список літератури для повнішого вивчення теми:

1. Капітал підприємства: оцінка та аналіз: навч. посіб. / укл. Є.В. Мішенін, О.М. Ковалева. Суми: ВВП «Мрія», 2016. 387 с.
2. Куц Л.Л. Капітал підприємства: формування та використання. Курс лекцій. Тернопіль: Інфотехцентр, 2010. С. 99-124.
3. Фінанси підприємства: планування та управління у виробничій сфері [текст]: навч. посіб. / Г.І. Базецька, Л. Г. Суботовська, Ю.В. Ткаченко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х.: ХНАМГ, 2012. 292 с.
4. Манн Р.В. Стратегія економічного розвитку: держава, регіон, підприємство [моногр.]: колективна монографія / За заг. ред. К.С. Шапошникова та ін. У 2 томах. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. Т.1. 416с.
5. Воронкова В. Г. Основи підприємництва: теорія та практикум: навч. посіб. К.: Ліра-К, 2014. 455 с.

Контрольні питання:

1. Розкрити сутність капіталу підприємства.
2. Охарактеризувати види капіталу за найбільш важливими класифікаційними ознаками.
3. Визначити функції, джерела та класифікація підприємницького капіталу.
4. Перерахувати особливості ефективного використання капіталу підприємства як передумова забезпечення економічного зростання суспільства.

Теми рефератів:

1. Зміст та основні завдання фінансової діяльності суб'єктів господарювання.
2. Фінансова, операційна та інвестиційна діяльність підприємства.

Вправи для набуття і закріплення практичних навичок з теми заняття

ЗАДАЧА 1

Трьома фізичними особами: Іваненком А.А., Петренком О.О., Семененком П.П. прийнято рішення про створення ТОВ "Черевичок". Формування статутного капіталу ТОВ характеризуються такими даними. Зазначена в установчих документах частка окремих учасників у статутному капіталі становить: Іваненка А.А. – 40%; Петренка О.О. – 20%; Семененка П.П. – 40%. На момент реєстрації ТОВ Іваненко А.А. вніс 60 000 тис. грн., Петренко О.О. – 25 000 тис. грн., Семененко П.П. – 50 000 тис. грн., що складає 80% його особистого внеску в статутний капітал підприємства.

Наведіть всі позиції першого розділу пасиву балансу знову створеного ТОВ.

Рекомендації для розв'язання:

Для вирішення задачі рекомендується побудувати перший розділ пасиву балансу.

ЗАДАЧА 2

Підприємство придбало будівлю за 1500000 грн на таких умовах:

А) 40% вартості оплачуються відразу;

Б) інша частина погашається рівними річними платежами протягом 10 років з нарахуванням 24% річних на непогашену частину кредиту за схемою складних відсотків.

1) визначити величину річного платежу та суму переплати;

2) визначити новий термін, протягом якого виплатиться кредит, якщо величина річного платежу зросте на 20%.

Рекомендації для розв'язання:

Визначимо суму, яка відразу сплачується (П1).

Визначимо іншу частину вартості будівлі (П2).

Визначимо майбутню вартість кредиту (за схемою складних відсотків) (S):

$$S = PV \cdot (1+I)^n$$

Визначимо суму переплати.

Визначимо річний платіж; новий річний платіж та новий термін кредиту.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Національна та міжнародна моделі руху підприємницького капіталу

1. Основні етапи руху капіталу підприємства в процесі його кругообігу.
2. Особливості управління формуванням капіталу підприємства.
3. Характеристика міжнародних моделей руху підприємницького капіталу.

Мета та завдання заняття:

Метою заняття є: поглиблення та закріплення знань стосовно національних та міжнародних моделей руху підприємницького капіталу.

Завдання: характеристика основних етапів руху капіталу підприємства в процесі його кругообігу; дослідження особливостей управління формуванням капіталу підприємства; характеристика міжнародних моделей руху підприємницького капіталу.

Список літератури для повнішого вивчення теми:

1. Капітал підприємства: оцінка та аналіз: навч. посіб. / укл. Є.В. Мішенін, О.М. Ковалева. Суми: ВВП «Мрія», 2016. 387 с.
2. Куц Л. Л. Капітал підприємства: формування та використання. Курс лекцій. Тернопіль: Інфотехцентр, 2010. С. 99-124.
3. Фінанси підприємства: планування та управління у виробничій сфері [текст]: навч. посіб. / Г.І. Базецька, Л.Г. Суботовська, Ю.В. Ткаченко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х.: ХНАМГ, 2012. 292 с.
4. Манн Р.В. Стратегія економічного розвитку: держава, регіон, підприємство [моногр.]: колективна монографія / За заг. ред. К.С. Шапошникова та ін. У 2 томах. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. Т.1. 416с.
5. Воронкова В.Г. Основи підприємництва: теорія та практикум: навч. посіб. / В.Г. Воронкова. К.: Ліра-К, 2014. – 455 с.

Контрольні питання:

1. Охарактеризувати основні етапи руху капіталу підприємства в процесі його кругообігу.
2. Дослідити особливості управління формуванням капіталу підприємства.
3. Охарактеризувати міжнародні моделі руху підприємницького капіталу.

Вправи для набуття і закріплення практичних навичок з теми заняття

ТЕСТ: вкажіть правильні відповіді

1. Капітал, що характеризує фінансові ресурси підприємства забезпечує формування доходів у:
  - а) виробничій сфері;
  - б) інвестиційній сфері;
  - в) усі відповіді правильні;
  - г) усі відповіді неправильні.

2. *За належністю підприємству капітал поділяється на такі види:*

- а) додатковий;
- б) власний;
- в) капітал у матеріальній формі;
- г) довгостроковий.

3. *За цілями використання капітал поділяється на такі види:*

- а) позиковий;
- б) спекулятивний;
- в) виробничий;
- г) власний.

4. *За формами інвестування капітал поділяється на такі види:*

- а) капітал у фінансовій формі;
- б) капітал у матеріальній формі;
- в) власний капітал;
- г) короткостроковий капітал.

5. *За об'єктом інвестування капітал поділяється на такі види:*

- а) основний;
- б) приватний;
- в) акціонерний;
- г) державний.

6. *За формами знаходження у процесі кругообігу капітал поділяється на такі види:*

- а) капітал у грошовій формі;
- б) капітал у фінансовій формі;
- в) капітал у нематеріальній формі;
- г) капітал у інвестиційній формі.

7. *За організаційно-правовими формами капітал поділяється на такі види:*

- а) власний;
- б) позиковий;
- в) акціонерний;
- г) усі відповіді неправильні.

8. *Статутний капітал призначений для:*

- а) формування активів нового підприємства;
- б) разових витрат;
- в) невеликих сум фінансових засобів;
- г) всі відповіді правильні.

9. *Структура капіталу впливає на:*

- а) рівень рентабельності активів;

- б) фінансову стійкість підприємства;
- в) усі відповіді правильні;
- г) усі відповіді неправильні.

10. Який вираз не характеризує стадії кругообігу капіталу:

- а) грошовий капітал;
- б) іноземний капітал;
- в) виробничий капітал;
- г) товарний капітал.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Теорії та моделі економічного зростання (класична, кейнсіанська, неокласична та неокейнсіанська)

1. Система факторів економічного зростання: теоретико-методологічний аспект.
2. Основні теорії економічного зростання.
3. Теорії економічного зростання та інвестиції у їх сучасний розвиток.
4. Особливості забезпечення економічного зростання України на сучасному етапі.

Мета та завдання заняття:

Метою заняття є: поглиблення та закріплення знань стосовно теорій та моделей економічного зростання (класична, кейнсіанська, неокласична та неокейнсіанська).

Завдання: систематизація факторів економічного зростання: теоретико-методологічний аспект; характеристика основних теорій економічного зростання; дослідження теорій економічного зростання та інвестицій у їх сучасний розвиток; характеристика особливостей забезпечення економічного зростання України на сучасному етапі.

Список літератури для повнішого вивчення теми:

1. Капітал підприємства: оцінка та аналіз: навч. посіб. / укл. Є.В. Мішенін, О.М.Ковалева. Суми: ВВП «Мрія», 2016. 387 с.
2. Куц Л.Л. Капітал підприємства: формування та використання. Курс лекцій. Тернопіль: Інфотехцентр, 2010. С. 99-124.
3. Фінанси підприємства: планування та управління у виробничій сфері [текст]: навч. посіб. / Г.І. Базецька, Л.Г. Суботовська, Ю.В. Ткаченко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х.: ХНАМГ, 2012. 292 с.
4. Манн Р.В. Стратегія економічного розвитку: держава, регіон, підприємство [моногр.]: колективна монографія / За заг. ред. К.С. Шапошникова та ін. У 2 томах. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. Т.1. 416с.
5. Воронкова В.Г. Основи підприємництва: теорія та практикум: навч. посіб. К.: Ліра-К, 2014. 455 с.

Контрольні питання:

1. Систематизувати фактори економічного зростання: теоретико-методологічний аспект.
2. Охарактеризувати основні теорії економічного зростання.
3. Дослідити теорії економічного зростання та інвестиції у їх сучасний розвиток.
4. Визначити особливості забезпечення економічного зростання України на сучасному етапі.

Теми рефератів:

1. Зміст та основні завдання фінансової діяльності суб'єктів господарювання.
2. Фінансова, операційна та інвестиційна діяльність підприємства.
3. Визначення факторів економічного зростання залежно від трансформації у рамках системи.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Теорія економічного розвитку Шумпетера. Модель Солоу

1. Еволюція теоретичних підходів до інноваційного розвитку в економічній науці
2. Інноваційні теорії економічного розвитку Кондратьєва та Шумпетера.
3. Неошумпетерські погляди науковців на теорії економічного розвитку.
4. Золоте правило економічного розвитку Солоу.

Мета та завдання заняття:

Метою заняття є: поглиблення та закріплення знань стосовно теорії економічного розвитку Шумпетера та моделі Солоу.

Завдання: дослідити еволюцію теоретичних підходів до інноваційного розвитку в економічній науці; охарактеризувати інноваційні теорії економічного розвитку Кондратьєва та Шумпетера; проаналізувати неошумпетерські погляди науковців на теорії економічного розвитку; розглянути золоте правило економічного розвитку Солоу.

Список літератури для повнішого вивчення теми:

1. Капітал підприємства: оцінка та аналіз: навч. посіб. / укл. Є.В. Мішенін, О.М.Ковалева. Суми: ВВП «Мрія», 2016. 387 с.
2. Куц Л.Л. Капітал підприємства: формування та використання. Курс лекцій. Тернопіль: Інфотехцентр, 2010. С. 99-124.
3. Фінанси підприємства: планування та управління у виробничій сфері [текст]: навч. посіб. / Г.І. Базецька, Л.Г. Суботовська, Ю.В. Ткаченко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х.: ХНАМГ, 2012. 292 с.
4. Манн Р.В. Стратегія економічного розвитку: держава, регіон, підприємство [моногр.]: колективна монографія / За заг. ред.

К.С. Шапошникова та ін. У 2 томах. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. Т.1. 416с.

5. Воронкова В.Г. Основи підприємництва: теорія та практикум: навч. посіб. К.: Ліра-К, 2014. 455 с.

Контрольні питання:

1. Дослідити еволюцію теоретичних підходів до інноваційного розвитку в економічній науці.
2. Охарактеризувати інноваційні теорії економічного розвитку Кондратьєва та Шумпетера.
3. Проаналізувати неошумпетерські погляди науковців на теорії економічного розвитку.
4. Розглянути золоте правило економічного розвитку Солоу.

Теми рефератів:

1. Сучасні інноваційні теорії економічного розвитку.
2. Перспективи застосування золотого правила економічного розвитку Солоу у реаліях вітчизняної економіки.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

«Золоте правило» економічного зростання

1. Сутність золотого правила економічного зростання підприємства.
2. Альтернативні моделі економічного зростання підприємства.
3. Недоліки сучасних моделей економічного зростання підприємства та особливості застосування даних моделей.

Мета та завдання заняття:

Метою заняття є: поглиблення та закріплення знань стосовно методичного інструментарію застосування «золотого правила» економічного зростання.

Завдання: визначення сутності золотого правила економічного зростання підприємства; характеристика альтернативних моделей економічного зростання підприємства; визначення недоліків сучасних моделей економічного зростання підприємства та особливості застосування даних моделей.

Список літератури для повнішого вивчення теми:

1. Капітал підприємства: оцінка та аналіз: навч. посіб. / укл. Є.В. Мішенін, О.М. Ковалева. Суми: ВВП «Мрія», 2016. 387 с.
2. Куц Л.Л. Капітал підприємства: формування та використання. Курс лекцій. Тернопіль: Інфотехцентр, 2010. С. 99-124.
3. Бурик А.Ф. Планування діяльності підприємства: навч. посіб. К: Ліра-К, 2013. 260 с.

4. Євтушевский В.А. Основи корпоративного управління: навч. посіб. К.: Знання-Прес, 2012. 317с.
5. Фінанси підприємства: планування та управління у виробничій сфері [текст]: навч. посіб. / Г.І. Базецька, Л.Г. Суботовська, Ю.В. Ткаченко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х.: ХНАМГ, 2012. 292 с.

Контрольні питання:

1. Розкрити сутність золотого правила економічного зростання підприємства.
2. Визначити альтернативні моделі економічного зростання підприємства.
3. Перерахувати недоліки сучасних моделей економічного зростання підприємства та особливості застосування даних моделей.

Теми рефератів:

1. Економічна сутність оцінки вартості капіталу підприємства.
2. Зміст та основні завдання фінансової діяльності суб'єктів господарювання.

Вправи для набуття і закріплення практичних навичок з теми заняття

З метою оцінки ефективності використання матеріальних, трудових, фінансових та інших ресурсів у процесі здійснення господарської діяльності, а також якості управління, можливості економічного зростання та достатності капіталу підприємства необхідно оцінити ступінь ділової активності підприємства будь-якої галузі народного господарства України. Для цього доцільно застосувати «золоте правило економіки підприємства»:

$$T_{чп} > T_{ор} > T_{ак} > 100\%,$$

де $T_{чп}$, $T_{ор}$, $T_{ак}$ – темпи зміни чистого прибутку, обсягу реалізації і суми активів відповідно.

Для зручності рекомендується скористатися табл. 1, зіставивши темпи зміни основних показників діяльності на основі оцінки їх динаміки.

Таблиця 1 – Динаміка темпів приросту основних показників діяльності, %

Показник	Метод розрахунку	20 р.	20 р.	20 р.	Відхилення (+/-), п. п	
					20 /20	20 /20
Темп зміни чистого прибутку	$T_{чп} = \frac{ЧП_{зв}}{ЧП_{поп}} \times 100\%$					
Темп зміни обсягу реалізації	$T_{ор} = \frac{ЧД_{зв}}{ЧД_{поп}} \times 100\%$					
Темп зміни активів	$T_{ак} = \frac{А_{зв}}{А_{поп}} \times 100\%$					

Зробити відповідні висновки.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

Методи фінансової оцінки підприємницького капіталу та особливості їх впровадження

1. Основні підходи до оцінювання вартості джерел формування капіталу.
2. Визначення вартості елементів (джерел) позикового капіталу підприємства.
3. Визначення вартості елементів (джерел) власного капіталу підприємства.
4. Механізм управління структурою капіталу на основі фінансового левериджу

Мета та завдання заняття:

Метою заняття є: поглиблення та закріплення знань стосовно методів фінансової оцінки підприємницького капіталу та особливостей їх впровадження.

Завдання: характеристика основних підходів до оцінювання вартості джерел формування капіталу; визначення вартості елементів (джерел) власного та позикового капіталу підприємства; дослідження механізму управління структурою капіталу на основі фінансового левериджу.

Список інформаційних джерел для повнішого вивчення теми:

1. Фінанси підприємства: планування та управління у виробничій сфері [текст]: навч. посіб. / Г.І. Базецька, Л.Г. Суботовська, Ю.В. Ткаченко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х.: ХНАМГ, 2012. 292 с.
2. Капітал підприємства: оцінка та аналіз: навч. посіб. / укл. Є.В. Мішенін, О.М. Ковалева. Суми: ВВП «Мрія», 2016. 387 с.
3. Куц Л.Л. Капітал підприємства: формування та використання. Курс лекцій. Тернопіль: Інфотехцентр, 2010. С. 99-124.
4. Воронкова В.Г. Основи підприємництва: теорія та практикум: навч. посіб. К.: Ліра-К, 2014. 455 с.
5. Близнюк О. П., Горпинченко А. П. Класифікація формування фінансових ресурсів підприємства. *Вісник Міжнародного Слов'янського університету: «Економічні науки»* Том XV. Харків, 2012. №2. С. 52–58
6. Куліченко Ю. Л. Фінансові ресурси підприємства та їх оптимізація. *Молодіжний вісник УАБС НБУ, Серія «Економічні науки»*. 2013. № 4 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://bulletin.uabs.edu.ua/./B726B86443B5FFB6C3>.
7. Григораш Т.Ф. Формування джерел фінансових ресурсів підприємства та управління ними / Т.Ф. Григораш, Я.Я. Губенко, К.В. Панич. *Молодий вчений*. 2014. № 11 (14). С. 54–56.

Контрольні питання:

1. Охарактеризувати основні підходи до оцінювання вартості джерел формування капіталу.
2. Дослідити особливості визначення вартості елементів (джерел) позикового капіталу підприємства.
3. Дослідити особливості визначення вартості елементів (джерел) власного капіталу підприємства.
4. Охарактеризувати механізм управління структурою капіталу на основі фінансового левериджу.

Вправи для набуття і закріплення практичних навичок з теми заняття

ЗАДАЧА 1

На стадії створення підприємство планує формувати капітал з таких джерел для фінансування діяльності:

Таблиця 2 – Основні показники діяльності підприємства

Показник	Значення, тис. грн.
Капітал, що формується за рахунок емісії простих акцій	900
Капітал, що формується за рахунок емісії привілейованих акцій	300
Капітал, що формується за рахунок довгострокових позик	400
ВСЬОГО	1600

а) ринкова ціна простої акції – 25 грн., очікуваний дивіденд – 5 грн. на рік; очікуваний темп приросту дивідендів – 2% на рік;

б) ринкова вартість привілейованої акції – 30 грн, щорічний фіксований дивіденд - 6 грн. на акцію;

в) відсоток банку за довгостроковим кредитом – 18% річних; додаткові витрати із залучення кредиту – 0,5% від суму кредиту;

Середньогалузевий рівень рентабельності активів – 25%.

Виходячи з приведеної вище інформації визначте середньозважену вартість капіталу та оцініть доцільність формування запланованої структури капіталу.

Рекомендації для розв'язання:

Для вирішення задачі рекомендується заповнити таблицю 3.

Вартість капіталу за рахунок емісії простих акцій (%):

$V_{\text{прост.а.}} = \text{очікуваний дивіденд} / \text{ринкова ціна простої акції} * 100\% + \text{очікуваний темп приросту дивідендів} (\%)$.

Вартість капіталу за рахунок емісії привілейованих акцій (%):

$V_{\text{прив.а.}} = \text{щорічний фіксований дивіденд} / \text{ринкова вартість привілейованої акції} * 100\%$

Вартість банківського кредиту (%):

$V_k =$ відсоток банку за довгостроковим кредитом + додаткові витрати із залучення кредиту.

Середньозважена вартість капіталу (%): $CЗВ = \sum w \cdot i$

Таблиця 3 – Основні показники діяльності підприємства

Показник	Значення, тис. грн.	Частка джерела, w	Вартість джерела, i	w*i
Капітал, що формується за рахунок емісії простих акцій				
Капітал, що формується за рахунок емісії привілейованих акцій				
Капітал, що формується за рахунок довгострокових позик				
ВСЬОГО			-	

ЗАДАЧА 2

Фінансистами доведено, що оптимальний показник ефекту фінансового важеля (за умови позитивного значення дифереціалу) має розташовуватися в інтервалі від $1/3$ до $1/2$ рівня економічної рентабельності активів підприємства. Визначте інтервал оптимальних співвідношень між позиковим і власним капіталом підприємства, якщо його економічна рентабельність активів становить 27%, а середньозважена ставка позичкового відсотка – 22%. Якою буде структура капіталу для нижньої і верхньої межі оптимального інтервалу ефекту фінансового важеля?

Рекомендації для розв'язання:

Необхідно визначити межі інтервалу оптимального значення показника ефекту фінансового важеля (%) відповідно до рівня економічної рентабельності активів підприємства.

Необхідно розрахувати диференціал фінансового важеля (Диф) (%):

$$\text{Диф} = (1 - \text{КОП}) \cdot (E_{Pa} - \text{СП})$$

Інша частина ЕФЛ – плече ФЛ, яке є співвідношенням позикового та власного капіталу. Відповідно до цього необхідно визначити нижню та верхню межі оптимального інтервалу ефекту фінансового важеля.

ЗАДАЧА 3

Існує можливість фінансування відновлення активів підприємства за 3 варіантами:

- 1) за рахунок власних джерел;
- 2) за рахунок банківського кредиту;
- 3) на умовах лізингу.

Вартість активу 100 000 тис. грн., термін експлуатації 5 років, авансовий лізинговий платіж 10% від вартості активу. Регулярний лізинговий платіж 4000 тис. грн./рік, ліквідаційна вартість активу після передбаченого терміну експлуатації прогнозується в сумі 1000 тис. грн. Ставка податку на прибуток згідно чинного законодавства, середня ставка за банківським кредитом 20% на рік.

Рекомендації для розв'язання:

Критерієм вирішення цієї задачі буде визначення суми витратного грошового потоку, тобто суми коштів яку витратить фірма за використання даного активу.

Авансовий лізинг (СКл):

СКл = авансовий лізинговий платіж (%) * вартість активу + термін експлуатації * регулярний лізинговий платіж – ліквідаційна вартість активу

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7

Методологія оцінки інвестиційних проектів, заснованих на підприємницькому капіталі

1. Особливості розробки інвестиційних проектів.
2. Особливості здійснення політики формування власних фінансових ресурсів.
3. Форми і джерела функціонування власних фінансових ресурсів.
4. Етапи управління залученням позикового капіталу.
5. Характеристика основних методів та підходів до оцінки інвестиційних проектів.

Мета та завдання заняття:

Метою заняття є: поглиблення та закріплення знань стосовно методології оцінки інвестиційних проектів, заснованих на підприємницькому капіталі.

Завдання: характеристика особливостей розробки інвестиційних проектів; визначення особливостей здійснення політики формування власних фінансових ресурсів; дослідження форм і джерел функціонування власних фінансових ресурсів; визначення етапів управління залученням позикового капіталу; здійснення характеристики основних методів та підходів до оцінки інвестиційних проектів.

Список інформаційних джерел для повнішого вивчення теми:

1. Капітал підприємства: оцінка та аналіз: навч. посіб. / укл. Є.В. Мішенін, О.М.Ковалева. Суми: ВВП «Мрія», 2016. 387 с.
2. Куц Л.Л. Капітал підприємства: формування та використання. Курс лекцій. Тернопіль: Інфотехцентр, 2010. С. 99-124.

3. Кадацька А. М. Сутність власного капіталу підприємства. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент.* 2014. Вип. 4. С. 153-156.
4. Готв'янська В.В. Методологічні основи управління власним капіталом на підприємстві. *Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ, Серія: Економічні науки.* 2013. №4. С. 217–224.

Контрольні питання:

1. Характеристика особливостей розробки інвестиційних проектів.
2. Визначення особливостей здійснення політики формування власних фінансових ресурсів.
3. Дослідження форм і джерел функціонування власних фінансових ресурсів.
4. Визначення етапів управління залученням позикового капіталу.
5. Здійснення характеристики основних методів та підходів до оцінки інвестиційних проектів.

Вправи для набуття і закріплення практичних навичок з теми заняття

ЗАДАЧА 1

ПАТ «Промінь» виготовляє дитячий одяг. Ви є економістом даного підприємства. На підставі наступних даних необхідно розрахувати: валовий прибуток підприємства; прибуток (збиток) від звичайної діяльності, прибуток (збиток) до оподаткування; чистий прибуток (збиток) підприємства.

Обсяг реалізації продукції 20 000 тис. шт., ціна реалізації одного виробу з урахуванням ПДВ складає 4 грн. Виробнича собівартість одного реалізованого виробу – 1 грн. Адміністративні витрати і витрати на збут – 2 тис. грн. Реалізовано незавершеної продукції на суму 15 тис. грн., собівартість якої складає 8000 тис. грн., витрати на реалізацію 3000 тис. грн. Прибуток минулих років, визначений у звітному році 2000 тис. грн. Отримано штрафів від інших підприємств за порушення умов договорів на постачання сировини та матеріалів 1000 тис. грн. Списано безнадійна дебіторська заборгованість 3000 тис. грн. Надійшли дивіденди та відсотки по цінним паперам, що належать підприємству, 1000 тис. грн.

Рекомендації для розв'язання:

Визначити чистий дохід (без ПДВ) реалізованої основної та незавершеної продукції.

Валовий прибуток = Чистий дохід – Собівартість

Прибуток від операційної діяльності

Прибуток до оподаткування

Чистий прибуток

ЗАДАЧА 2

Підприємство реалізує автомобілі: "Daewoo Lanos" – 50 тис. грн., 1 тис. автомобілів за рік; "Chevrolet Aveo" – 90 тис. грн., 1 тис. автомобілів за рік. Ціна реалізації включає ПДВ. Повні витрати на збут продукції дорівнюють 60% від ціни реалізації "Daewoo Lanos"; 55% від ціни реалізації "Chevrolet Aveo". Чистий прибуток підприємства розподіляється наступним чином: 40% – виплата дивідендів, 20% – поповнення резервного фонду. Визначте чистий прибуток підприємства, суму дивідендів, розмір поповнення резервного фонду, величину нерозподіленого прибутку підприємства.

Рекомендації для розв'язання:

Визначити виручку = Ціна × Кількість

Чистий дохід (без ПДВ) реалізованої основної та незавершеної продукції.

Валовий прибуток = Чистий дохід – Собівартість

Прибуток від операційної діяльності

Прибуток до оподаткування

Чистий прибуток

Нерозподілений прибуток

Резервний фонд

ЗАДАЧА 3

Проаналізуйте два альтернативних інвестиційних проекти за показниками: чиста теперішня вартість, індекс дохідності, якщо ставка дисконту складає 22% річних для обох проектів. Проект А передбачає інвестиційні витрати у розмірі 220 тис. грн., проект В – 250 тис. грн. Вибрати кращий варіант, прокоментувати отримані результати.

Таблиця 4 – Чисті грошові потоки за проектами, тис. грн.

Проект	Рік				
	1	2	3	4	5
А	100	140	280	350	350
В	120	250	450	500	100

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАНЯТЬ

Основна

1. Капітал підприємства: оцінка та аналіз: навч. посіб. // укл. Є.В. Мішенін, О. М. Ковалева. Суми: ВВП «Мрія», 2016. 387 с.
2. Підприємництво, торгівля та біржова діяльність: підручник. за заг. ред. д.е.н., проф. І. М. Сотник, д.е.н., проф. Л. М. Таранюка. Суми: ВТД «Університетська книга», 2018. 572 с.
3. Экономика и бизнес: учебник / под ред. д.э.н., проф. Л. Г. Мельника, д.э.н., доц. А. И. Каринцевой. Сумы: Университетская книга, 2018. 608 с.
4. Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Ліра-К, 2020. 596 с.
5. Іванюта С. М. Підприємництво та бізнес-культура [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. М. Іванюта, В. Ф. Іванюта. К.: Центр учбової літератури, 2007. 288 с.

Додаткова

6. Алопій В. В., Шутовська В. В., Серeda С. А. Основи підприємництва: навч. посіб. К.: Ліра-К, 2014. 324 с.
7. Близнюк О. П., Горпинченко А. П. Класифікація формування фінансових ресурсів підприємства. *Вісник Міжнародного Слов'янського університету: «Економічні науки»* Том XV. Харків, 2012. №2. С. 52–58.
8. Бурик А. Ф. Планування діяльності підприємства: навч. посіб. К.: Ліра-К, 2013. 260 с.
9. Воронкова В. Г. Основи підприємництва: теорія та практикум: навч. посіб. К.: Ліра-К, 2014. 455 с.
10. Глущенко В. В., Кравець А. В. Оптимізація структури капіталу акціонерних товариств на основі багатокритеріального підходу як напрям удосконалення фінансово-кредитного механізму їх розвитку. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. №725: Проблеми економіки та управління. 2012. С. 49–56.
11. Горовий Д. А. Віртуальний капітал підприємств: проблеми і перспективи його використання: [монографія]. Х.: Вид-во ХНАДУ, 2013. 280 с.
12. Готв'янська В. В. Методологічні основи управління власним капіталом на підприємстві. *Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ, Серія: Економічні науки*. 2013. №4. С. 217-224.
13. Т.Ф. Григоращ, Я. Я. Губенко, К. В. Панич. Формування джерел фінансових ресурсів підприємства та управління ними / // *Молодий вчений*. 2014. № 11 (14). С. 54-56.

14. Економіка підприємства: навч. посіб. / уклад. Мішенін Є. О., Балацький Є. О. Дутченко О. М., Шамота Г. М., Гузь М. М., Дутченко О. О. Харків: «Диса Плюс», 2015. 336 с.
15. Євтушевский В. А. Основи корпоративного управління: навч. посіб. К.: Знання-Прес, 2012. 317 с.
16. Інформаційний аспект розвитку фінансового менеджменту : монографія / О. В. Фінагіна, Р. В. Манн, К. В. Харина, О. Д. Матвієнко, О. В. Цветнова; Донец. ін-т залізн. трансп. Донецьк: Ноулідж, Донец. від-ня, 2012. 175 с.
17. Кадацька А. М. Сутність власного капіталу підприємства. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2014. Вип. 4. С. 153-156.
18. Кулик В.А. Облікова політика підприємства: набутий досвід та перспективи розвитку: Монографія. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2014. 373 с.
19. Куліченко Ю. Л. Фінансові ресурси підприємства та їх оптимізація. *Молодіжний вісник УАБС НБУ, Серія «Економічні науки»*. 2013. №4 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://bulletin.uabs.edu.ua/./B726B86443B5FFB6C3>.
20. Манн Р. В., Юрченко О. О. Особливості регулювання інноваційної діяльності у системі українського регіонального менеджменту. Стратегічні напрямки соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації: зб. тез Міжнародної наук.-практич. конференції. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2013. С. 264-266.
21. Манн Р. В. Проблеми фінансування інноваційної діяльності: забезпечення національного та регіонального прогресу. Зб. наук. праць ДонДуу, т. XIII, серія «Економіка», вип. 256 «Розвиток економічних методів управління національною економікою та економікою підприємства». Донецьк, 2012. С. 235-245.
22. Манн Р.В. Стратегія економічного розвитку: держава, регіон, підприємство [моногр.] колективна монографія / За заг. ред. К. С. Шапошникова та ін. У 2 томах. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. Т.1. 416 с.
23. Організація підприємницької діяльності в галузі зв'язку: навч.-метод. посіб. / Сакур Г. О., Калугіна Н. А., Аветисян К. П. Одеса: ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2014. 120 с.
24. Рибіцька А.В. Переваги та недоліки залучення позикового капіталу в фінансово-господарську діяльність підприємств [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.bsfa.edu.ua/PDF5/rybitska.pdf>.
25. Селезень О.М. Обґрунтування джерел формування оборотних коштів підприємства. Вісник Сумського національного аграрного університету.

Сер. «Фінанси і кредит» / Сумський національний аграрний університет. Суми, 2014. №1 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://repo.sau.sumy.ua/bitstream/123456789%8F.pdf>.

26. Фінанси підприємства: планування та управління у виробничій сфері [текст]: навч. посіб. / Г. І. Базецька, Л.Г. Суботовська, Ю.В. Ткаченко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х.: ХНАМГ, 2012. 292 с.
27. Яркіна Н. М. Економіка підприємства : навч. посіб. / Н. М. Яркіна. К.: Ліра-К, 2015. 498 с.

Виробничо-практичне електронне видання
мережного використання

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ**
з дисципліни
«ПІДПРИЄМНИЦЬКИЙ КАПІТАЛ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ
СУСПІЛЬСТВА»
для здобувачів освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»
зі спеціальності 051 Економіка усіх форм навчання

Упорядники:
Манн Руслан Володимирович,
Мартінович Віктор Геннадійович

В авторській редакції.